

ფიზიკის შესავალი (1)

ლექცია 12

წნევა სითხეებში და აირებში
პასკალის კანონი, არქიმედეს კანონი
ბერნულის განტოლება
კაპილარული მოვლენები, სიბლანტე

სიმკვრივე

ნივთიერების სიმკვრივე ტოლია მასისა და იმ
მოცულობის ფარდობის, რომელიც უკავია ამ მასას

$$\rho = M / V$$

ერთეული (SI): კგ/მ³

მაგ: $\rho_{\text{ყინული}} < \rho_{\text{წყალი}}$

ერთიდაიგივე რაოდენობის (M) წყლის გაყინვისას:

$$M = \rho_{\text{წ}} V_{\text{წ}} = \rho_{\text{ყ}} V_{\text{ყ}}$$

$$V_{\text{ყინული}} > V_{\text{წყალი}}$$

წინა ლექციაში

იდეალური აირის მდგომარეობის განტოლება
ბოილ–მარიოტის და გეი–ლუსაკის კანონები

მოლეკულურ–კინეტიკური თეორია
ბოლცმანის მუდმივა, ავოგადროს რიცხვი

ნივთიერებების სიმკვრივეები

ყინული	920 კგ/მ ³
წყალი	1000 კგ/მ ³
გლიცერინი	1260 კგ/მ ³
ალუმინი	2700 კგ/მ ³
რკინა	7800 კგ/მ ³
სპილენძი	8900 კგ/მ ³
ვერცხლი	10500 კგ/მ ³
ოქრო	19300 კგ/მ ³
პლატინა	21400 კგ/მ ³

წნევა

ზედაპირის პერპენდიკულარულად ფართობის ერთეულზე მოქმედ ძალას წნევა ეწოდება

$$P = F / S$$

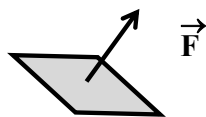
P - წნევა, F - ძალა, S - ფართობი

ყურადღებით: არ აგვერიოს იმპულსში

ერთეული (SI): ნიუტონი/მ² = პასკალი

წნევა სითხეებში

სითხე (ან აირი) მოქმედებს ჭურჭლის კედელზე ძალით, რომელიც უდრის სითხის წნევისა და ზედაპირის ფართობის ნამრავლს, ხოლო მიმართულია ზედაპირის პერპენდიკულარულად

$$\vec{F} = P \Delta S \vec{n}$$

$\vec{n}$ - ზედაპირის მართობული ერთეულოვანი ვექტორი

წნევა

მუდმივი ძალის შემთხვევაში ფართობის შემცირება იწვევს წნევის ზრდას

შევამციროთ მოქმედების ზედაპირის ფართი

წნევა სითხეებში

ცვალებადი წნევა სითხეში შეიძლება განისაზღვროს მცირე ზედაპირზე მოქმედი ძალით

$$P = \Delta F_{\perp} / \Delta S$$

წნევა მოქმედებს ზედაპირზე

წნევა ერთ წერტილში:

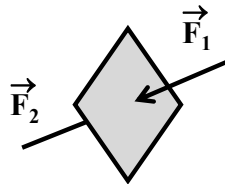
$$P = \Delta F_{\perp} / \Delta S, \quad \Delta S \rightarrow 0 \quad (P = dF_{\perp} / dS)$$

ჰიდროსტატიკა

ჰიდროსტატიკური მდგომარეობა: უძრავი სითხეები წონასწორობაში

ნებისმიერ ზედაპირზე სითხის შიგნით მოქმედი ძალების ჯამი ნულია.

$$\begin{aligned}\vec{F}_1 &= -\vec{F}_2 \\ P_1 S \vec{n}_1 &= -P_2 S \vec{n}_2 \\ \vec{n}_1 &= -\vec{n}_2\end{aligned}$$

$$P_1 = P_2$$

ჰიდროსტატიკური წონასწორობის პირობა

სითხეები სიმძიმის ველში

გავაკეთოთ სამი ერთიდაიგივე ფართობის ნახვრეტი ჭურჭელში:

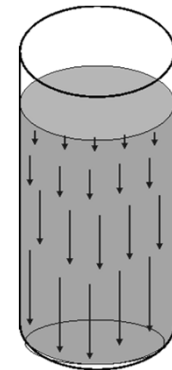
წნევა
მატულობს
სიღრმესთან
ერთად

სითხე სიმძიმის ველში

სიმძიმის ველში სითხის ზედა ფენები აწვებიან ქვედა ფენებს. შესაბამისად იზრდება ქვედა ფენებზე დაწოლის ძალა და სითხის წნევა.

წნევა ლოკალური
სიდიდეა და დამოკიდებულია
სიღრმეზე:
მანძილზე სითხის ზედაპირიდან
გაზომვის წერტილამდე

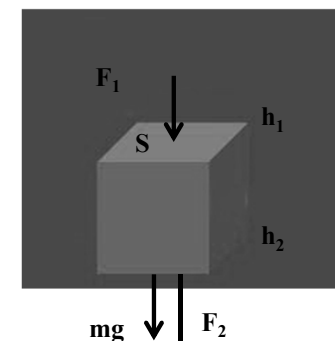
წნევის სიღრმეზე დამოკიდებულება

ჰიდროსტატიკური
წონასწორობა:

$$\begin{aligned}F_1 + mg &= F_2 \\ P_1 S + mg &= P_2 S\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}P_2 - P_1 &= mg / S \\ m &= \rho V = \rho S (h_2 - h_1)\end{aligned}$$

$$P_2 - P_1 = \rho g (h_2 - h_1)$$

წნევა სითხეში

წნევა ერთგვაროვან სითხეში იზრდება სიღრმის პირდაპირპორციულად

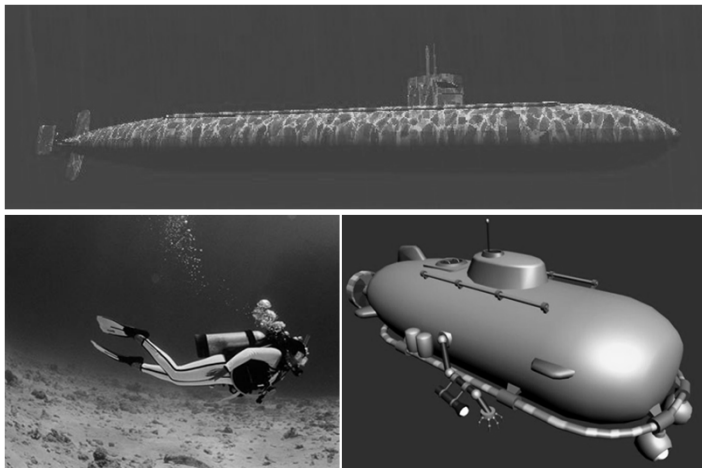
$$P = P_0 + \rho g h$$

P - წნევა h სიღრმეზე

P_0 - წნევა სითხის ზედაპირზე

მაგალითად: ატმოსფერული წნევა

წნევა წყლის სიღრმეში

წნევა წყლის სიღრმეში

$$F = P S = \rho g h S, \quad F = m g$$

S ფართობზე მოსული წნევა ექვივალენტურია m მასის წონის: $m = \rho h S$

წყალი: $\rho = 1000 \text{ კგ/მ}^3$

$h = 1$ მეტრი: $m = 1000 \text{ კგ} = 1 \text{ ტონა}$

$h = 10$ მეტრი: $m = 10^4 \text{ კგ} = 10 \text{ ტონა}$

$h = 1000$ მეტრი: $m = 10^6 \text{ კგ} = 1000 \text{ ტონა}$

ატმოსფერული წნევა

სიმძიმის ველში მოთავსებული აირის წნევის მაგალითი: დედამიწის ატმოსფეროს წნევა

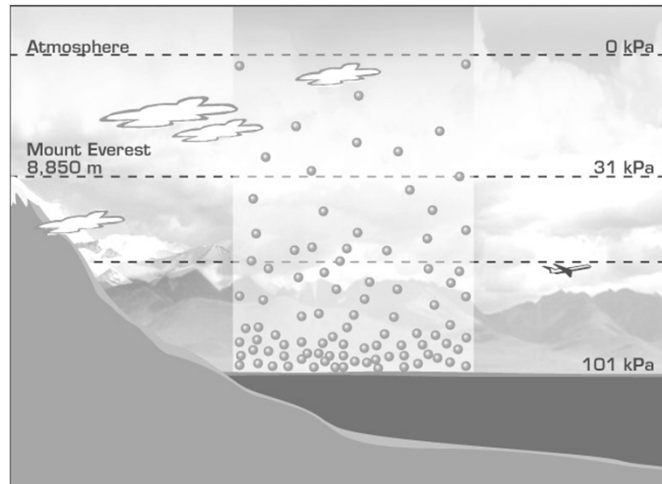
$P_{\text{ატმ}} = 101\,325 \text{ პასკალი} (\sim 100 \text{ კილო პასკალი})$

ატმოსფერული წნევა იცვლება სიმაღლის ცვლასთან ერთად

მაგალითი:
მთაში დახურული
პლასტიკური ბოთლის
ჩამოტანა ბარში

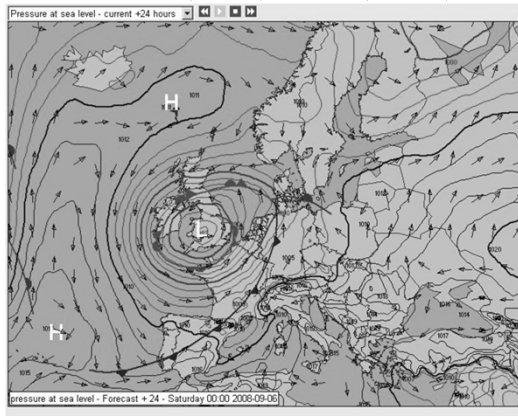
ატმოსფერული წნევა

ატმოსფერული წნევა

ატმოსფერული წნევის ამინდზე დამოკიდებულება

ციკლონი
ანტიციკლონი

წნევის ცვლილება

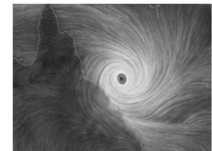
1. სიმძიმის ძალა;

ატმოსფერული წნევას განსაზღვრავს აირის სვეტის წონა;

2. აირის მოძრაობა;

აირის ბრუნვა: წნევას განსაზღვრავს
სიმძიმის ძალა + ცენტრიდანული ძალა;

მაგ. ატმოსფერული გრიგალი

ატმოსფერული წნევა (მანომეტრი)

ატმოსფერული წნევის გამზომვა ვერცხლისწყლის
სვეტის სიმაღლით:

$$P = \rho g h$$

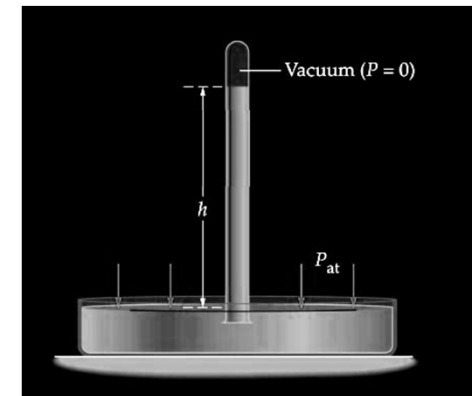
$$P = P_{\text{ატმ}}$$

$$\rho = \rho_{\text{Hg}}$$

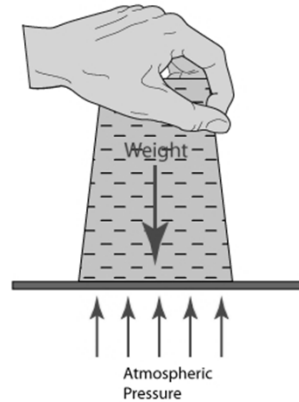
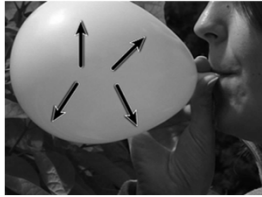
$$h = 760 \text{ მმ}$$

$$\rho = \rho_{\text{H}_2\text{O}}$$

$$h = 10 \text{ მეტრი}$$

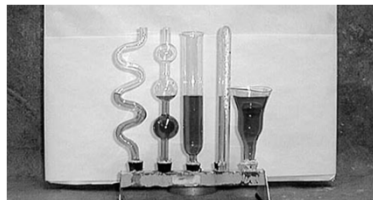
ატმოსფერული წნევა

პასკალის კანონი

სითხეზე მოქმედი წნევა თანაბრად გადაეცემა ყველა მიმართულებით სითხის ნებისმიერ წერტილს და ჭურჭლის კედლებს

უძრავი სითხის წნევა არ არის დამოკიდებული ჭურჭლის ფორმაზე ან გეომეტრიაზე, მნიშვნელოვანია მხოლოდ წნევა (ანუ სითხის სიღრმე)

ატმოსფერული წნევა

ჰიდრავლიკური დგუში

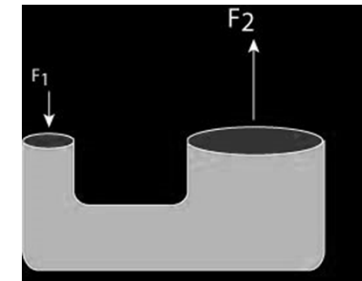
პასკალის კანონის რეალიზაცია

$$P_1 = P_2$$

$$F_1 / S_1 = F_2 / S_2$$

$$F_1 = F_2 S_1 / S_2$$

$$S_1 / S_2 < 1 \quad F_2 > F_1$$

ჰიდრავლიკური დგუში

ნაკლები ფართობის დგუშზე ზეწოლით შესაძლებელია დიდი ფართობის

დგუშზე მეტი

ძალით

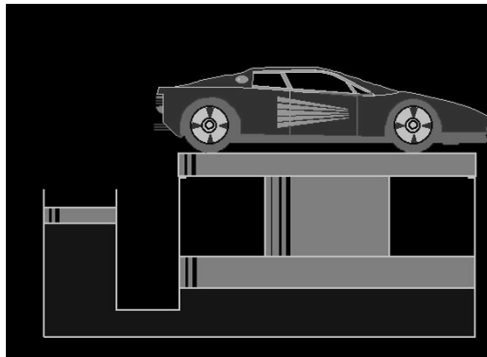
ზემოქმედება

ძალის

გადაცემა

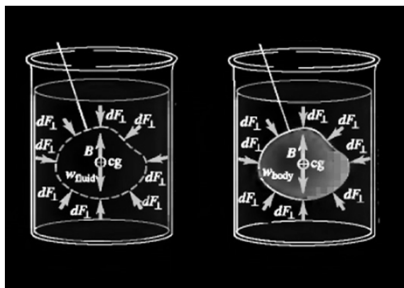
წნევით

(უკუმზვადი სითხე)

არქიმედეს კანონი

ჰიდროსტატიკურ წონასწორობაში წყლის ნებისმიერი ფორმის მოცულობაზე მოქმედებს გარეშე ძალები რომელთა ტოლქმედი უდრის თხევადი სხეულის წონას

არქიმედეს კანონი

სითხეში ჩაძირულ სხეულზე მოქმედებს ამომგდები ძალა, რომელიც ტოლია სხეულის მიერ გამოდევნილი წყლის წონის და მიმართულია ზევით

$$F = \rho V g$$

თუკი სხეულის სიმკვრივე ნაკლებია წყლის სიმკვრივეზე ამომგდები ძალის და წონის ჯამი მიმართულია ზევით და სხეული ტივტივებს

თუკი სხეულის სიმკვრივე მეტია წყლის სიმკვრივეზე ამომგდები ძალის და წონის ჯამი მიმართულია ქვევით და სხეული იძირება

არქიმედეს კანონი

სხვადასხვა მოცულობის სხეულები გამოდევნიან სხვადასხვა რაოდენობა წყალს: მათზე მოქმედი ამომგდები ძალა განსხვავდება

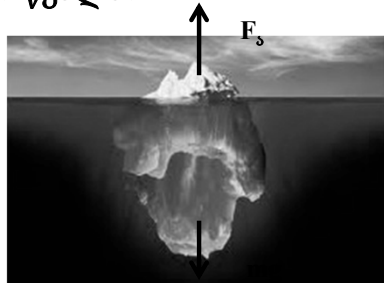
ყინული წყალში

$$F_s = \rho_{\text{წყ}} V g$$

$$mg = \rho_{\text{ყინ}} V g$$

$$F = (\rho_{\text{წყ}} - \rho_{\text{ყინ}}) V g > 0$$

ყინული ტივტივებს

წონასწორობაში: $\rho_{\text{წყ}} V_1 g = \rho_{\text{ყინ}} V_0 g$

V_1 - ჩაძირული მოცულობა

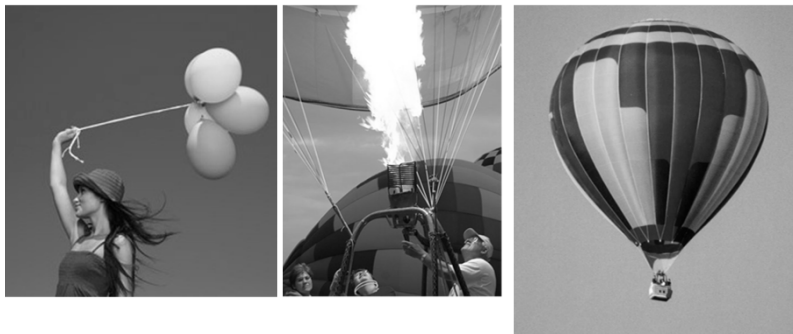
V_0 - სრული მოცულობა

$$V_1 = V_0 \rho_{\text{ყინ}} / \rho_{\text{წყ}} = 0.9$$

აისბერგის 90% წყალში ჩაძირულია

არქიმედეს ძალა ატმოსფეროში

სახეულის საშუალო სიმკვრივე ნაკლებია ვიდრე გარემო ჰაერის სიმკვრივე

როგორ ცურავენ გემები?

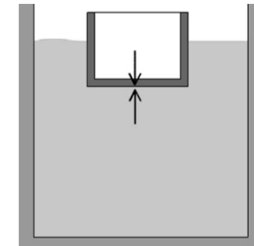
რკინის სიმკვრივე მეტია წყლის სიმკვრივეზე:
რკინა იძირება

სხეულის ფორმა განაპირობებს
საშუალო სიმკვრივის კლებას

$$M = m_{\text{რკინა}} + m_{\text{ჰაერი}}$$

$$V = v_{\text{რკინა}} + v_{\text{ჰაერი}}$$

$$\rho_{\text{საშუალო}} = M / V < \rho_{\text{წყალი}}$$

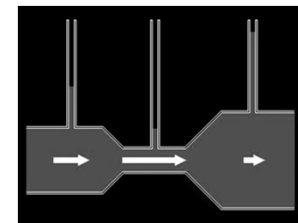

სითხეები მოძრაობაში

სითხეს მოძრაობისას უჩნდება კინეტიკური ენერგია
წნევას გააჩნია პოტენციური ენერგია

წნევის პოტენციური ენერგიისა და სითხის
კინეტიკური ენერგიების ჯამი ინახება

$$P + \rho v^2/2 = \text{constant}$$

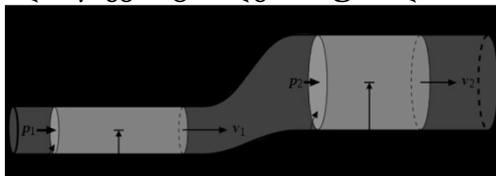

ბერნულის კანონი

$$P + \rho v^2/2 + \rho g h = \text{constant}$$

v - დინების სიჩქარე, P - წნევა, ρ - სიმკვრივე

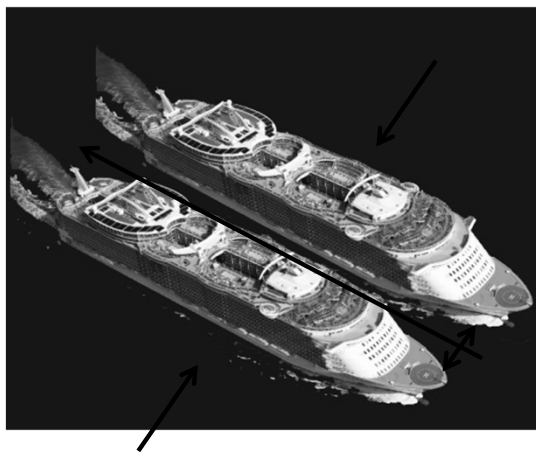
სითხის მილებში დინების დინამიკის განმსაზღვრელი კანონი: დინების სიჩქარე მატულობს, ხოლო წნევა მცირდება თუ მილი ვიწროვდება

ბერნულის პრინციპის გამოყენება

გემებს შორის წნევის შემცირება

ახლო მცურავი გემების შეჯახების საშიშროება

ბერნულის პრინციპის გამოყენება

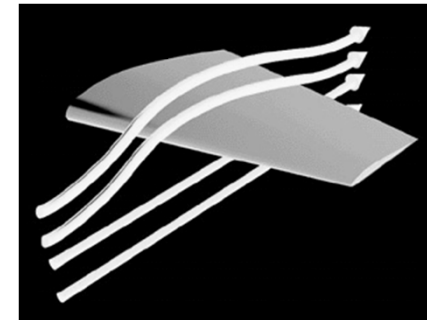
ამწვევი ძალა ფრთაზე:

$$V_2 > V_1$$

$$P_1 < P_2$$

წნევითა ცვლილებით გამოწვეული ამწვევი ძალა

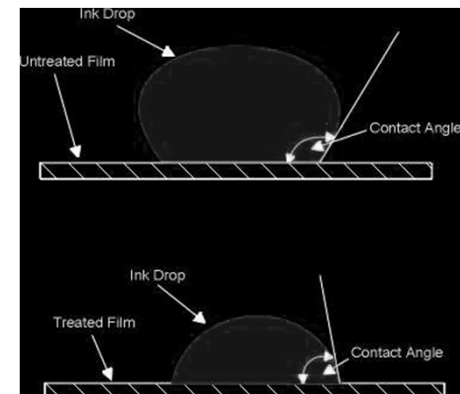
$$F = (P_2 - P_1) S$$

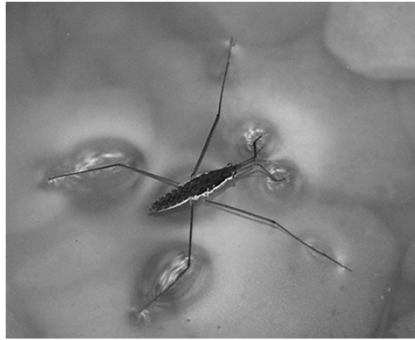
ზედაპირული დაჭიმულობა

სითხის მყარ სხეულთან ურთიერთქმედების ტიპები

ზედაპირული დაჭიმულობა განსაზღვრავს კიდეების სიმრუდის რადიუსს

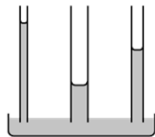
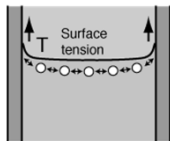
ზედაპირული დაჭიმულობა

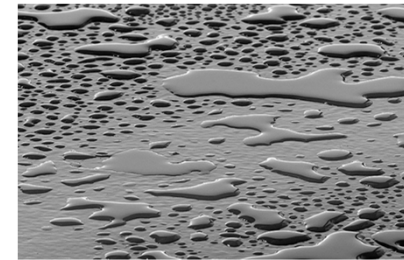
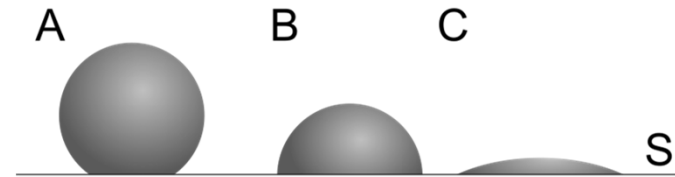
კაპილარები

ძალა, რომელიც მოქმედებს სითხის სვეტზე წვრილ მილში სითხის ზედაპირული დაჭიმულობის ზემოქმედების გამო, კაპილარული ძალა ეწოდება.

კაპილარული ძალები თავს იჩენენ მილებში, რომელთა დიამეტრი მოცემული სითხის ზედაპირული დაჭიმულობის რადიუსის რიგისაა

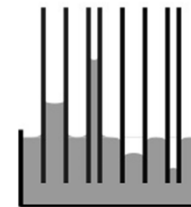
სხვადასხვა ზედაპირული დაჭიმულობა

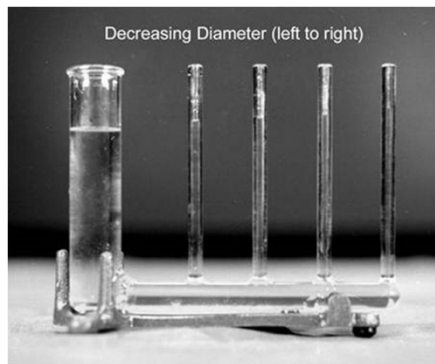
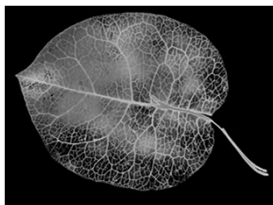
კაპილარები

თუკი სითხე ასველებს კაპილარს, მაშინ კაპილარული ძალები იჭევენ სითხის დონის აწევას

თუკი სითხე ზედაპირს არ ასველებს, მაშინ კაპილარული ძალები იჭევენ სითხის დონის დაწევას

კაპილარები

სითხის სიბლანტე

დაბალი სიბლანტის სითხეები:

სპირტები,

წყალი,

...

მაღალი სიბლანტის

სითხეები:

გლიცერინი,

თაფლი,

ვულკანური ლავა

...

სითხის სიბლანტე

სითხის დინებისას სხვადასხვა ფენები განიცდის “შიდა ხახუნს”. რაც უფრო მეტია ხახუნის ძალა, მით უფრო ბლანტია სითხე.

სითხის სიბლანტე აღწერს რა ძალით ეწინააღმდეგება სითხის ერთი ფენა მეორე ფენის მის მიმართ გადაადგილებას.

დაბალი სიბლანტის სითხეები უფრო “დენადია.”
იდეალური სითხე: სითხე ნულოვანი სიბლანტით.

სითხის სიბლანტე

სითხის ტემპერატურის მატებით იზრდება სითხის შემადგენელი მოლეკულების ქაოსური მოძრაობის საშუალო სიჩქარე და შესაბამისად კლებულობს სითხის სიბლანტე

წნევა სითხეებში და აირებში
პასკალის კანონი
არქიმედეს კანონი

ბერნულის განტოლება
კაპილარული მოვლენები
სითხის სიბლანტე

www.tevza.org/home/course/phys2017